

lige udvikling med fremhæven af, at den som baggrund har liberalismen og fremskridtstroen, mens nu stat og kommune mere og mere griber ind i styringen, og fagforeninger og fiskere har ifølge skildringen ikke været inddraget i dens arbejde. Den har ikke kunnet undgå at få politisk slagside, fordi den søgte sine medlemmer fra en bestemt kreds. Bogen slutter med det fromme ønske om, at der også fremdeles vil være forudsætninger for den virksomhed, foreningen har stået for, og bogen fremtræder som udsnit af en lokalhistorie, set fra en bestemt synsvinkel.

Helge Søgaard

Peter Bondesen: *Skulptur i det fri i Randers*. (Randers Amts Historiske Samfund, 1982). 136 s.

Flere byer har i de senere år udgivet bøger med deres offentlige skulpturer og kunstværker. På 100-året for afsløringen af det bekendte kronjyske Niels Ebbesen-monument er der netop kommet en sådan bog for Randers. Emnet er de skulpturer og monumenter, der kan ses af enhver inden for Randers kommunes grænser, og det er et lille hundredetal.

Beskrivelserne af de enkelte monumenter indledes med en kort samlet indledning om skulpturer i det fri med en analyse af initiativtagere og monumenttyper, og siden beskrives de enkelte kunstværker i kronologisk rækkefølge. Naturligvis er der billeder af de arbejder, der beskrives. Men, desværre synes udgiver, forfatter eller fotograf i al for høj grad at have fikseret for snævert på de enkelte værker. De ses yderst sjældent i sammenhæng med det gaderum, torveplads eller parkanlæg, hvor de hører hjemme. De er almindeligvis fotograferet helt løsrevet fra om-

givelserne. Helen Schous bekendte jyske hingst på Østervold kommer slet ikke til sin ret, sådan som den er vist. Det samme gør sig gældende med en anden bekendt skikkelse: F.E. Rings Niels Ebbesen på Rådhuspladsen. Den, der gennem 7 år hver dag har beskuet busterne i skolegården på Randers Statsskole, forstår heller ikke, at de gengives enkeltvis, når de udgør en helhed i en kolonnade. Fra samme skolegård vises en stærk forstørrelse af Adam Fischers gående kone med krukke. Vi ser kun hende, men ikke de omgivelser, hun er placeret i, skolegårdens drikkekumme, der blev brugt til buksevand. Mange mellemskoledrenge husker netop Fischers fine bronzefigur, fordi hun var den sidste de bad om hjælp, før bukserne blev gennemblødt.

Det er naturligvis altid vanskeligt at udgive bøger af netop denne type, men har denne været med til at skabe interesse og forståelse for de mange kunstværker, ofte af høj kvalitet, der smykker Randers, så må udgivelsen siges at være rimelig.

Henrik Fode

Anders Vrist Langer: *Stormflodsramt. Hjælpen til de truede byer på Limfjordstangerne*. (Forlaget Bogtrykkergården, Struer, 1980). 80 s.

I 1974 bad Sparekassen Thy i Thisted Ringkøbing amt om at undersøge, hvem der var berettiget til indestændet på 14 sparekassebøger, som var båndlagt til fordel for ejendomme på Thyborøn. Hver sparekassebog var på 2.600 kr. Amtets undersøgelser bragte endnu en gang 1800-tallets stormflodsbegivenheder for dagens lys og denne gang oven i købet i en aktuel sammenhæng. Takket være amtmand A. Bachs historiske interesse og hans kontakt med kordegn A.V. Langer, Lemvig,

kom der – ud over amtets klaring af problemet med sparekassebøgerne – også en bog ud af undersøgelserne, en bog, der på basis af trykt litteratur og omfattende arkivundersøgelser skildrer såvel stormfloderne, fiskernes og landboernes deraf følgende emigration til venligere egne langs Limfjorden som historien bag sparekassebøgerne. Pengene, der blev hensat til den enkelte erstatningsnyder, stammede fra landsomfattende indsamlinger, kollekter, der efter fordeling skulle udbetales, når eller hvis flytning »formedelst havets indtrængen« blev nødvendig. Hele sagen var særdeles indviklet. Renterne af de hensatte beløb blev udbetalt løbende, men selve beløbet var prohiberet, hvilket efterhånden medførte en række vanskeligheder med ejendomsforholdet både til det og renterne. Først i 1970'erne blev der efter Sparekassen Thys henvendelse gjort et helhjertet forsøg på at få den gamle sag afviklet. Men det var det ikke. Amtets, Indenrigs- og Justitsministeriets embedsmænd måtte lægge hovederne alvorligt i blød, amtets dog ikke uden humoristiske undertoner: »En morsom sag at læse igennem«, skriver en af dem, »men problematisk at behandle«. En anden taler om »al mulig respekt for den højere jura«, og en tredje skriver ærbødigt: »Der er originale underskrifter af Monrad og Estrup!! Mon ikke dokumenterne burde opbevares bedre«. Først i 1976 var alt klaret.

Langers bog er blevet et stykke velfortalt lokalhistorie om en barsk egn med helt specielle livsformer. Den har mange, gode og godt gengivne billeder og kort og et udmærket noteapparat med omfattende supplerende tekst.

Finn H. Lauridsen

Thomas Thomsen: *Jens med Guldklumpen. 110 skillingsviser om Amerika og udvandringen 1830-1914.* (Christian Erichsen Forlag, 1982). 447 s., ill.

For tre år siden udgav Thomas Thomsen sit reviderede speciale »Farvel til Danmark« i Jysk Selskab for Histories regi. Han undersøgte producent- og forfatterforhold samt analyserede visernes indhold for at finde ud af de danske skillingsvisers syn på Amerika og på selve udvandringen dertil 1830-1914.

Bogen, der skal anmeldes her, er så at sige basis for hin undersøgelse, det er en visesamling »hvor alle de væsentlige viser (der blev gennemgået i den ovennævnte bog) er medtaget. Af genre- og indholdsmæssige årsager er ca. 1/3 af de oprindeligt undersøgte viser udeladt.«

Bogens indledning på ti sider giver nogle generelle betragtninger over udvandringen, skillingsviser i almindelighed og amerikavisen i særdeleshed. Her får vi bl.a. at vide, hvad en skillingsvise er, og hvordan den ser ud. Det sidste først: Navnet henviser til den billige fremstilling. Formatet var normalt 19 × 11 cm, og skillingsvisen havde 4 sider. Forsiden var reserveret til en illustration og en overskrift samt en kort indholdsangivelse. På side 2 og evt. 3 stod selve visen, og den sidste plads blev udnyttet på forskellig vis alt efter, hvad type vise det drejede sig om.

Thomas Thomsen fremhæver to hovedtyper af visen, nemlig nyhedsvisen, »avisvisen«, som tager et dagaktuelt emne op. Efter en sådan vise følger en prosaberetning med yderligere oplysninger. Den anden type har mere almenyldige emner – ofte kærligheden – og kaldes derfor ugebladsvise. Disse blev efterfulgt – hvis der var plads – af